

подальшого розвитку галузі, а також ефективне управління інформацією зможуть допомогти в запобіганні потенційним аваріям і катастрофам. Функції раннього виявлення потенційних несправностей обладнання, що засновані на датчиках, дозволять створити оптимальну схему профілактичного технічного обслуговування і ремонту, а розширені можливості моніторингу залізничної інфраструктури (включаючи рейкові шляхи та залізничні мости), у подальшому можуть сприяти мінімізації негативного впливу на залізничну інфраструктуру.

1.11 Вплив євроінтеграційних процесів на формування механізму забезпечення економічної безпеки машинобудівних підприємств України

Актуальність. Євроінтеграційні процеси, що справляють безпосередній вплив на економіку України, зумовили потребу в обґрунтуванні нових стратегій та механізмів забезпечення економічної безпеки підприємств на внутрішньому та зовнішньому ринках, які повинні узгоджуватись з політикою зміцнення безпеки держави і необхідністю інтеграції національної економіки у світове господарство.

Рівень конкурентоспроможності продукції машинобудівної галузі України не відповідає сучасним вимогам через використання застарілих технологій і обладнання, трудомісткість продукції, невідповідність вітчизняних стандартів та вимог до безпеки і якості продукції європейському досвіду, неналежну систему контролю якості продукції та нерозвинуті інтеграційні зв'язки між суб'єктами ринку. Водночас проблема забезпечення та формування системи економічної безпеки машинобудівних підприємств актуалізується внаслідок входження України до зони вільної торгівлі з ЄС, що може призвести до значного зростання імпорту європейської продукції, поглиблення кризи в машинобудівній галузі та зниження рівня економічної безпеки держави.

Враховуючи наявні економічні процеси, спричинені асоціацією України з ЄС та з огляду на загрози, які стоять перед підприємствами машинобудівної галузі за умови поглиблення співробітництва в рамках створення зони вільної торгівлі України з ЄС, необхідним є формування механізму забезпечення їх економічної безпеки.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що дістала подальшого розвитку конкретизація процесів і явищ, що дестабілізують та забезпечують економічну безпеку підприємства, а також трактування категорії «економічної безпеки» в контексті євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи розуміння економічної безпеки у країнах Західної Європи, зазначимо, що концепція економічної безпеки формувалась на базі усвідомлення поняття «безпека», яке з'явилось наприкінці XII століття і трактувалось як стан відсутності або нейтралізації загроз, небезпеки, а також створення умов та соціальних інститутів, що його забезпечують¹³³. Таке трактування збереглося у словнику Робера, який датується 1190 роком, де безпека розумілась як «спокійний стан духу людини, захищеність від будь-якої небезпеки». В XVII – XVIII століттях у багатьох країнах утверджується точка зору, що держава головною метою має загальне благо та безпеку. Тому термін «безпека» у той час набуває нового значення: стан, ситуація спокою, що виникає у результаті відсутності реальної небезпеки, а також наявності матеріальних, економічних, політичних умов, відповідних органів та організацій, що сприяють створенню такої ситуації¹³⁴.

Термін «економічна безпека» у сучасному розумінні з'явився в Європі в 70-тих роках і спрощено трактувався «як економічний метод забезпечення національної безпеки». Сьогодні поняття економічної безпеки держави визначають як загальнонаціональний комплекс заходів, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку та удосконалення структури економіки, створення механізму протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам. Пріоритетними напрямками в зміцненні безпеки країн Західної Європи виступають досягнення благополуччя та захищеності громадянина. Припускаємо, що і для підприємства є застосовуваними такі ж характеристики з огляду на досягнення ним стану економічної безпеки, тобто захищеність, невразливість до загроз, стан процвітання, наявність вичерпної кількості ресурсів, здатність конкурувати та виходити на нові ринки¹³⁵.

Європейський Союз відзначає важливість європейської інтеграції в конкурентному процесі глобалізації світової економіки. Найбільшою офіційною організацією, що займається комплексними питаннями, у тому числі економічної безпеки в Європі є організація з безпеки і співробітництва в Європі (ОБСЄ).

133 Основи економічної безпеки: [підручник] / О. М. Бандурка., В. Є. Духов, К. Я. Петрова, М. Черняков. – Х. : Вид-во Нац.ун-ту внутр. справ, 2003. – 236 с.

134 Основы экономической безопасности (государство, регион, предприятия, личность) / под ред. Е. А. Олейникова.–М., 1997. – 288 с.

135 Васильців Т.Г. Економічна безпека підприємництва України: стратегія та механізми зміцнення: Монографія. – Львів: Арал, 2008. – 384с. - с.12.

Економічна безпека підприємництва є складною економічною категорією, на яку має вплив велика кількість соціально-економічних, історичних, політичних, культурних, технологічних та інших чинників, а, отже, і вимагає застосування врахування широкого діапазону різноманітних чинників.

Діяльність підприємства в умовах інтеграції до ЄС можна поділити на зовнішньоекономічну, що включає в себе орієнтацію на нові ринки збуту, та діяльність в межах України, на яку великий вплив матимуть зміни законодавчої бази з наближенням її до норм та технічних регламентів Європи.

Е. О. Ковтун та В. М. Швець поділяють фактори, що впливають на ЗЕД в умовах євроінтеграції, на внутрішні та зовнішні. Внутрішні фактори включають організаційну структуру підприємства; гнучкість системи управління зовнішньоекономічною діяльністю; організацію міжнародного маркетингу; принципи діяльності менеджерів у сфері зовнішньоекономічної діяльності; якість і швидкість одержання інформації, яка стосується зовнішньоекономічної діяльності; створення спонукальних мотивів для персоналу, зайнятого у сфері зовнішньоекономічної діяльності організації. Зовнішні фактори мають сильний вплив на довгострокові цілі ЗЕД та зв'язок з існуючою національною зовнішньоекономічною політикою, ступенем розвитку міжнародних економічних відносин і тенденціями в розвитку світової інтеграції і структури факторів ринків країни (стратегічного поля діяльності підприємства)¹³⁶. На економічну безпеку підприємства в умовах євроінтеграції впливають фактори, що мають внутрішню та зовнішню природу. Внутрішні фактори, які впливають на зовнішньоекономічну діяльність суб'єктів господарювання: висока інноваційно-інвестиційна спроможність; відсутність стратегічних напрямів діяльності; застаріле обладнання; низька рентабельність; відсутність кваліфікованих спеціалістів ведення ЗЕД; відсутність вільних фінансових ресурсів; висока собівартість продукції; висока вартість капіталу; існування значних фінансових ризиків; низький рівень фінансового контролінгу; корпоративні конфлікти.

До зовнішніх факторів необхідно віднести: можливість диверсифікації виробництва; вертикальна інтеграція; прискорене зростання ринку; залучення додаткового капіталу; пільгове оподаткування бізнесу; державна підтримка; зниження експортних

¹³⁶ Ковтун Е. О. Планування зовнішньоекономічної діяльності підприємства /Е. О. Ковтун, В. М. Швець. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.rusnauka.com / 15_APSN_2010/Economics/67915.doc.htm.

тарифів; існування постійних господарських зв'язків; сповільнення темпів зростання попиту; несприятлива економічна політика в уряді; несприятливе законодавство; зміна валютного курсу або торговельної політики інших країн; нестабільна політична ситуація.

Існує також і ряд опосередкованих факторів, що впливають на розвиток ЗЕД: професійні людські ресурси (зокрема, володіння іноземними мовами, освіта в питаннях зовнішньоекономічної діяльності тощо); витрати на науково-дослідні і дослідно-конструкторські роботи та інновації; маркетингова орієнтація; якість продукції; тарифні та нетарифні бар'єри; прямі субсидії експорту державою; коливання курсу національної валюти; кількість і ємність експортних ринків та інші.

Окремим інституційним засобом забезпечення економічної безпеки підприємництва в багатьох країнах світу виступає діяльність асоціативних і громадських підприємницьких організацій, зокрема, у напрямі гарантування фізичної та економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності, поліпшення відносин з органами влади, участі у прийнятті рішень та розробці політики регулювання підприємництва. У країнах ЄС на державному рівні прийнято рішення, спрямовані на розширення спектра послуг у сферах регулювання незалежних недержавних інститутів, враховуючи оцінку власності, інспекцію та проведення досліджень ринку, захисту прав споживачів, охорони навколишнього середовища, техніки безпеки праці, охорони здоров'я, сертифікації та стандартизації товарів¹³⁷.

До процесів і явищ, що дестабілізують економічну безпеку підприємства в процесі євроінтеграції, відносимо:

- недосконалість конкурентного середовища, що проявляється в бюрократичних процедурах антимонопольних органів та їх вибірковій політиці контролю за окремими суб'єктами ринку. Однією з важливих умов вступу України до ЄС є дотримання вимог прозорості та чесної конкуренції, а тому наявність антиконкурентного середовища є неприпустимою;
- наявність бюрократичних та обтяжливих процедур державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності;
- монополізації товарних ринків;

137 Манафова О. Дeregулирование экономики и устранение административных барьеров, Российская Федерация (EUROPEAID/11408/C/SV/RU) : Обзор институтов независимой экспертизы в странах ЕС и Российской Федерации / Ольга Манафова. – М. : IMC Consulting Ltd. – 2005. – С.3-16.

- існування штучних бар'єрів у започаткуванні та в діяльності підприємств;
- значний рівень криміналізації і тінізації економіки, що є атавізмом в країнах Західної Європи;
- низький рівень соціальної відповідальності бізнесу.

Такі дестабілізуючі явища щодо створення економічно сприятливих умов для розвитку і зміцнення економічної безпеки машинобудівних підприємств в Україні є системними через відсутність в минулому достатньої уваги державних органів до цих проблем та внаслідок недосконалості законодавства та державної регуляторної політики.

До процесів і явищ, що позитивно впливають на стан економічної безпеки підприємства в умовах інтеграції до ЄС належать наступні:

- Модернізація вітчизняних машинобудівних підприємств, важливість якої випливає з необхідності відповідати рівню виробництва та технологій, інноваційних розробок машинобудівних підприємств ЄС.

- Конгломеративна диверсифікація, тобто вихід на нові ринки збуту (ЄС), виробництво нової продукції (центрована диверсифікація), запровадження інноваційної технології (горизонтальна диверсифікація).

- Приведення вітчизняного законодавчого поля у відповідність до законодавства ЄС з питань підприємницької діяльності, зокрема, це стосується технічних регламентів, норм і правил, а також законів та підзаконних нормативних актів. Гармонізація технічних стандартів сторін скоротить існуючі нетарифні бар'єри у торгівлі між сторонами, підвищить якість продукції на внутрішньому ринку України, а також сприятиме формуванню позитивного іміджу України на світових ринках щодо якості українських товарів та продукції.

- Спрощення процедур нагляду і контролю за діяльністю машинобудівних підприємств.

- Налагодження бізнес-зв'язків з новими учасниками ринку ЄС.

- Встановлення сприятливого інвестиційного клімату, оскільки процес наближення законодавства означатиме, що інвестори з країн Євросоюзу матимуть таке ж законодавче поле для роботи в Україні, як і в ЄС.

Глава 3 Угоди про асоціацію України з ЄС містить ряд важливих положень, що спрямовані на зменшення перепон для торгівлі, що виникають у зв'язку із різницею в технічних регламентах

України та ЄС, стандартів, процедур оцінки відповідності та інших вимог до якості продукції.

Позитивним аспектом процесу адаптації для українських підприємств є поступовість у досягненні відповідності з технічними регламентами ЄС та системами стандартизації, метрології, акредитації, робіт з оцінки відповідності та ринкового нагляду.

Враховуючи вплив вищезазначених економічних процесів і явищ на стан економічної безпеки машинобудівних підприємств, видається можливим виділити ряд факторів, що мають безпосередній вплив на характер та специфічні риси економічної безпеки підприємства.

Вважаємо за доцільне виділяти три групи факторів впливу на стан економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції (рис. 1.6):

1. Євроінтеграційні фактори макrorівня, що охоплюють особливості місця розташування України в центральній частині Європи:

- економічні – курс національної валюти, рівень прибутків споживачів, інвестиційний клімат, рівень економічного добробуту країни;

- політичні – політична стабільність в країні, діючий політичний режим, наявність політичної волі до прийняття необхідних реформ;

- правові – прозора податкова політика, адаптація нормативно-правових актів до законодавчої бази ЄС, законодавча підтримка власного виробника шляхом надання дотацій;

- соціальні – різноманітність потреб споживачів, готовність суспільства до структурних змін в економіці України з огляду на прагнення вступу в ЄС.

2. Євроінтеграційні фактори мезорівня, під якими ми розуміємо фактори впливу на машинобудівну галузь в цілому:

- ринкові – ємність ринку, провідні машинобудівні підприємства, цінні детермінанти;

- наукові – нові наукові рішення, інновації, ноу-хау, винаходи та корисні моделі, освоєння виробництва нової продукції;

- технологічні – оновлення технологій, здатність сприймати нові технологічні тенденції ЄС.

3. Євроінтеграційні фактори мікрорівня, що охоплюють господарську діяльність машинобудівних підприємств:

- фінансові – фінансовий стан підприємства, здатність самооновлюватися, виділяти кошти на нові проекти та інноваційні рішення;

- виробничі – автоматизація виробництва, стан матеріально-технічних ресурсів, послідовність технологічного ланцюжка;

- організаційні – система управління персоналом, кваліфікованість працівників, рівень організації виробництва;
- соціальні – мотивація та заохочення персоналу, відносини всередині підприємства, соціальна відповідальність підприємства;
- адаптивні – здатність швидко адаптуватися до нових вимог законодавства, готовність виділяти ресурси та робочу силу на втілення нових технологічних рішень;
- комунікативні – налагодження контактів та співробітництва з виробниками машинобудівної продукції країн ЄС, переймання досвіду успішних підприємств, встановлення зв'язків у довгостроковій перспективі.

Рис. 1.6. *Євроінтеграційні фактори впливу на економічну безпеку машинобудівного підприємства*

Висновки. За результатами проведеного дослідження узагальнено наукові підходи до розуміння економічних процесів і явищ, що забезпечують та дестабілізують економічну безпеку машинобудівного підприємства, виділено три групи факторів впливу на стан економічної безпеки підприємства в умовах євроінтеграції, що стосуються макро-, мезо- і мікрорівня. Дані

фактори справляють безпосередній вплив на функціонування сучасних українських підприємств в контексті євроінтеграційних процесів, проте через ряд дестабілізуючих явищ їх вплив залишається недостатнім.

1.12 Заходи мінімізації еколого небезпечного впливу діяльності авіаційного транспорту

Актуальність. Авіаційний транспорт вважається одним з найбезпечніших видів транспорту. Цивільна авіація швидко розвивається за рахунок розробки нових, більш потужних двигунів, удосконалення бортового та наземного обладнання. Як результат збільшується обсяг пасажирських і вантажних перевезень, оновлюється парк літаків цивільної авіації та створюються нові види літаків. Між тим поряд з технічними та економічними проблемами експлуатації літаків однією з основних проблем експлуатації цивільних повітряних суден є забезпечення їхніх екологічних характеристик відповідно до встановлених національними і міжнародними вимогами, а також забезпечення вимог щодо безпеки льотного та технічного персоналу в рамках забезпечення безпеки польотів.

Авіаційний транспорт є значним джерелом шкідливого впливу на навколишнє природне середовище, що зумовлює необхідність розроблення та реалізацію Комплексної програми екологічної безпеки в авіатранспортній діяльності.¹³⁸ Правовою основою природоохоронної діяльності в цивільній авіації України є національне законодавство (Повітряний кодекс України, Закони України «Про охорону навколишнього природного середовища»¹³⁹, «Про охорону атмосферного повітря»¹⁴⁰, «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення»¹⁴¹, «Про екологічну експертизу»¹⁴², Розпорядження КМУ від 17.10.2007р. № 880-р.: «Про схвалення Концепції національної екологічної політики України на період до 2020 року»¹⁴³ та інші природоохоронні нормативні акти, міжнародні стандарти та рекомендації.

138 Постанова КМУ від 28 грудня 1996 р. N 1587 «Про серйозні недоліки в роботі та невідкладні заходи щодо поліпшення діяльності цивільної авіації»

139 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1264-12>

140 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2707-12>

141 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4004-12>

142 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/45/95-%D0%B2%D1%80>

143 <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/880-2007-%D1%80>